

Datganiad Safbwynt CIPFA: Pwyllgorau Archwilio mewn Awdurdodau Lleol a'r Heddlu 2022

Cwmpas

Mae'r datganiad safbwynt hwn yn cynnwys pob prif awdurdod lleol yn y DU, cyd-bwyllgorau corfforaethol yng Nghymru, pwyllgorau archwilio Comisiynwyr Heddlu a Phrif Gwnstabiliaid yng Nghymru a Lloegr, PCCFRAs a phwyllgorau archwilio awdurdodau tân ac achub yng Nghymru a Lloegr.

Mae'r datganiad yn nodi pwrpas, model, swyddogaethau craidd ac aelodaeth y pwyllgor archwilio. Pan fo deddfwriaeth benodol yn bodoli (Deddf Llywodraeth Leol ac Etholiadau (Cymru) 2021 a Deddf Dinasoedd a Datganoli Llywodraeth Leol 2016), dylai ategu gofynion y ddeddfwriaeth honno.

Statws y datganiad safbwynt

Mae'r datganiad yn cynrychioli barn CIPFA ar arfer ac egwyddorion y pwyllgor archwilio y dylai cyrff llywodraeth leol yn y DU eu mabwysiadu. Fe'i paratowyd mewn ymgynghoriad â chynrychiolwyr y sector.

Mae CIPFA yn disgwyl y dylai pob corff llywodraeth leol wneud eu gorau glas i fabwysiadu'r egwyddorion, gan anelu at drefniadau pwyllgorau archwilio effeithiol. Bydd hyn yn galluogi'r cyrff hynny i gyflawni eu cyfrifoldebau statudol dros drefniadau llywodraethu a rheolaeth fewnol, rheolaeth ariannol, adroddiadau ariannol ac archwilio mewnol.

Mae rhifyn 2022 o'r datganiad safbwynt yn disodli rhifyn 2018.

Mae'r Adran Codi'r Gwastad, Tai a Chymunedau a'r Swyddfa Gartref yn cefnogi'r canllawiau hyn.

Datganiad Safbwynt CIPFA: Pwyllgorau Archwilio mewn Awdurdodau Lleol a'r Heddlu 2022

Pwrpas y pwyllgor archwilio

Mae pwyllgorau archwilio yn rhan allweddol o fframwaith llywodraethu awdurdod. Eu pwrpas yw darparu ffocws annibynnol a lefel uchel ar ddigonolrwydd trefniadau llywodraethu, risg a rheolaeth. Mae rôl y pwyllgor o ran sicrhau bod digon o sicrwydd ynghylch risg a rheolaeth llywodraethu yn rhoi mwy o hyder i bawb sy'n gyfrifol am lywodraethu bod y trefniadau hynny'n effeithiol.

Mewn awdurdod lleol y cyngor llawn yw'r corff sy'n gyfrifol am lywodraethu. Efallai y bydd y rhai cyfrifoldebau llywodraethu yn cael eu dirprwyo i'r pwyllgor archwilio ond bydd yn atebol i'r cyngor llawn. Mewn plismona, mae'r Comisiynydd Heddlu a Throseddau (PCC) a'r prif gwnstabl ill dau yn gorfforaethau unig, ac felly'r unigolion sy'n gyfrifol am lywodraethu.

Mae'r pwyllgor yn cadw trosolwg o archwiliad mewnol ac allanol ynghyd â'r adroddiadau ariannol a llywodraethu, gan helpu i sicrhau bod trefniadau digonol ar waith ar gyfer her fewnol ac atebolrwydd cyhoeddus.

Model annibynnol ac effeithiol

Dylid sefydlu'r pwyllgor archwilio fel ei fod yn annibynnol o'r drefn gwneud penderfyniadau gweithredol ac yn gallu darparu goruchwyliaeth wrthrychol. Mae'n bwylgor cynghori sydd â phwysigrwydd digonol yn yr awdurdod fel bod ei argymhellion a'i farn yn dwyn pwysau ac yn dylanwadu ar y tîm arweinyddiaeth a'r rhai sy'n gyfrifol am lywodraethu.

Dylai'r Pwyllgor:

- fod yn atebol yn uniongyrchol i gorff llywodraethu'r awdurdod neu'r PCC a'r prif gwnstabl
- mewn awdurdodau lleol, bod yn annibynnol o'r weithrediaeth a'r swyddogaethau craffu
- mewn cyrff heddlu, bod yn annibynnol o gyfrifoldebau gweithredol neu weithredol y PCC neu'r prif gwnstabl
- bod â hawliau mynediad ac ymgysylltiad adeiladol â phwyllgorau/swyddogaethau eraill, er enghraifft pwyllgorau craffu a gwasanaeth, byrddau rheoli risg corfforaethol a grwpiau strategol eraill
- bod â hawl i ofyn am adroddiadau a cheisio sicrwydd gan swyddogion perthnasol
- fod o faint priodol i weithredu fel cnewyllyn o aelodau pwyllgor profiadol, hyfforddedig. Dylid osgoi pwyllgorau mawr.

Dylai pwyllgorau archwilio'r PCC a'r prif gwnstabl ddilyn y gofynion a nodir yng Nghod Ymarfer Rheolaeth Ariannol y Swyddfa Gartref a chynnwys aelodau annibynnol cyfetholedig.

Dylai pwyllgorau archwilio awdurdodau lleol gynnwys aelodau annibynnol cyfetholedig yn unol â'r ddeddfwriaeth briodol.

Lle nad oes cyfarwyddyd deddfwriaethol i gynnwys aelodau annibynnol cyfetholedig, mae CIPFA yn argymhell y dylai pob pwyllgor archwilio awdurdod gynnwys o leiaf dau aelod annibynnol cyfetholedig i ddarparu arbenigedd technegol priodol.

Swyddogaethau craidd

Swyddogaethau craidd y pwyllgor archwilio yw goruchwyllo ystod o drefniadau llywodraethu ac atebolrwydd craidd, ymatebion i argymhellion darparwyr sicrwydd a helpu i sicrhau bod trefniadau cadarn yn cael eu cynnal.

Mae'r cyfrifoldebau penodol yn cynnwys:

Cynnal trefniadau llywodraethu, risg a rheoli

- Cefnogi dealltwriaeth gynhwysfawr o lywodraethu ar draws y sefydliad ac ymhlith pawb sy'n gyfrifol am lywodraethu, gan gyflawni egwyddorion llywodraethu da.
- Ystyried effeithiolrwydd trefniadau rheoli risg yr awdurdod. Dylai ddeall proffil risg y sefydliad a gofyn am sicrwydd bod trefniadau gweithredol ar waith ar faterion sy'n gysylltiedig â risg, ar gyfer y corff a'i drefniadau cydweithredol.
- Monitro effeithiolrwydd y system rheolaeth fewnol, gan gynnwys trefniadau ar gyfer rheolaeth ariannol, sicrhau gwerth am arian, cefnogi safonau a moeseg a rheoli amlygiad yr awdurdod i risgiau twyll a llygredd.

Adroddiad ariannol a llywodraethu

- Bod yn fodlon bod datganiadau atebolrwydd yr awdurdod, gan gynnwys y datganiad llywodraethu blynyddol, yn adlewyrchu'r amgylchedd risg yn iawn, ac unrhyw gamau sydd eu hangen i'w wella, a dangos sut mae llywodraethu yn cefnogi cyflawni amcanion yr awdurdod.
- Cefnogi'r gwaith o gynnal trefniadau effeithiol ar gyfer adrodd yn ariannol ac adolygu'r datganiadau cyfrif statudol ac unrhyw adroddiadau sy'n cyd-fynd â nhw.

Sefydlu trefniadau priodol ac effeithiol ar gyfer archwilio a sicrwydd

- Ystyried y trefniadau sydd ar waith i sicrhau sicrwydd digonol ar draws ystod lawn gweithrediadau a chydweithio'r corff ag endidau eraill.
- Mewn perthynas â swyddogaethau archwilio mewnol yr awdurdod:
  - goruchwyllo ei annibyniaeth, gwrthrychedd, perfformiad a chydymffurfiaeth â safonau proffesiynol
  - cefnogi trefniadau effeithiol ar gyfer archwilio mewnol
  - hyrwyddo'r defnydd effeithiol o archwilio mewnol o fewn y fframwaith sicrwydd.
- Ystyried barn, adroddiadau ac argymhellion asiantaethau archwilio ac arolygu allanol a'u goblygiadau ar gyfer llywodraethu, rheoli risg neu reoli, a monitro camau rheoli mewn ymateb i'r materion a godwyd gan archwilio allanol.

- Cyfrannu at weithredu trefniadau archwilio allanol effeithlon ac effeithiol, gan gefnogi annibyniaeth archwilwyr a hyrwyddo ansawdd archwilio.
- Cefnogi perthnasoedd effeithiol rhwng pob darparwr sicrwydd, archwiliadau ac archwiliadau, a'r sefydliad, gan annog bod yn agored i herio, adolygu ac atebolrwydd.

Aelodaeth pwyllgor archwilio

Er mwyn darparu lefel yr arbenigedd a'r ddealltwriaeth sy'n ofynnol gan y pwyllgor, ac i gael lefel briodol o ddylanwad o fewn yr awdurdod, bydd angen i aelodau'r pwyllgor fod o safon uchel. Wrth ddewis cynrychiolwyr etholedig i fod ar y pwyllgor neu wrth gyfethol aelodau annibynnol, dylid ystyried dawn ochr yn ochr â gwybodaeth, sgiliau a phrofiad perthnasol.

Nodweddion aelodaeth pwyllgorau archwilio:

- Aelodaeth sydd wedi'i hyfforddi i gyflawni eu rôl fel bod aelodau'n wrthrychol, yn meddu ar ddull ymholi ac annibynnol, ac yn wybodus.
- Aelodaeth sy'n hyrwyddo egwyddorion llywodraethu da, gan nodi ffyrdd y gall trefniadau llywodraethu gwell helpu i gyflawni amcanion y sefydliad.
- Cadair gref, annibynnol ei meddwl, gan arddangos dyfnder o wybodaeth, sgiliau a diddordeb. Mae angen llawer o sgiliau personol i fod yn gadeirydd effeithiol, ond yn allweddol i'r rhain yw:
  - hyrwyddo trafodaeth agored anwleidyddol
  - rheoli cyfarfodydd i gynnwys pob busnes ac annog ymagwedd didwyll gan yr holl gyfranogwyr
  - cynnal ffocws y Pwyllgor ar faterion o'r flaenoriaeth fwyaf.
- Parodrwydd i weithredu mewn modd anwleidyddol.
- Agweddau diduedd – trin archwilwyr, y weithrediaeth a'r rheolwyr yn deg.
- Y gallu i herio'r weithrediaeth ac uwch reolwyr pan fo angen.
- Gwybodaeth, arbenigedd a diddordeb yng ngwaith y pwyllgor.

Er bod arbenigedd yn y meysydd o fewn cylch gwaith y pwyllgor yn ddefnyddiol iawn, mae agwedd aelodau'r pwyllgor a pharodrwydd i gael hyfforddiant priodol yr un mor bwysig.

Wrth benodi aelodau annibynnol cyfetholedig ar y pwyllgor dylid ystyried gwybodaeth ac arbenigedd cyffredinol yr aelodau presennol.

Ymgysylltu ac allbynnau

Dylid sefydlu'r pwyllgor archwilio a'i gefnogi i'w alluogi i fynd i'r afael â'r ystod lawn o gyfrifoldebau o fewn ei gylch gorchwyl ac i gynhyrchu allbynnau sydd wedi'u cynllunio.

Er mwyn cyflawni ei gyfrifoldebau'n effeithiol, dylai'r pwyllgor:

- gwrdd yn rheolaidd, o leiaf bedair gwaith y flwyddyn, a bod â pholisi clir ar yr eitemau hynny sydd i'w hystyried yn breifat a'r rhai sydd i'w hystyried yn gyhoeddus
- gallu cyfarfod yn breifat ac ar wahân gyda'r archwilydd allanol a chyda'r pennaeth archwilio mewnol
- cynnwys, fel mynychwyr rheolaidd, y prif swyddog cyllid, y prif weithredwr, pennaeth archwilio mewnol a'r archwilydd allanol penodedig; gall mynychwyr eraill gynnwys y Swyddog Monitro a'r pennaeth adnoddau (lle mae swydd o'r fath yn bodoli). Dylai'r swyddogion hyn hefyd allu cael mynediad at aelodau'r pwyllgor, neu'r cadeirydd, yn ôl yr angen.
- bod â'r hawl i alw ar unrhyw swyddogion neu asiantaethau eraill yr awdurdod yn ôl y gofyn; dylai pwyllgorau archwilio'r heddlu gydnabod annibyniaeth y Prif Gwnstabl mewn perthynas â materion plismona gweithredol
- cefnogi tryloywder trwy adrodd yn rheolaidd ar ei waith i'r rhai sy'n gyfrifol am lywodraethu
- adrodd yn flynyddol ar sut mae'r pwyllgor wedi cydymffurfio â'r datganiad safbwynt, cyflawni ei gyfrifoldebau, ac yn cynnwys asesiad o'i berfformiad. Dylai'r adroddiad fod ar gael i'r cyhoedd.

Ardrawiad

Fel corff anweithredol, mae dylanwad y pwyllgor archwilio nid yn unig yn dibynnu ar berfformiad effeithiol ei rôl, ond hefyd ar ei ymgysylltiad â'r tîm arweinyddiaeth a'r rhai sy'n gyfrifol am lywodraethu.

Dylai'r pwyllgor werthuso ei effaith a nodi meysydd i'w gwella.